

זאב ז'בוטינסקי

האיש, הגותו ופועלו

זאב ולדימיר ז'בוטינסקי (18 באוקטובר 1880 - 4 באוגוסט 1940) מנהיג ציוני, סופר, משורר, מתרגם ונואם מפורסם. ממחדשי הצבאיות העברית וממקימי הגדוד העברי במלחמת העולם הראשונה. מכונן הציונות הרוויזיוניסטית, ראש בית"ר, מצביא האצ"ל ונשיא הצה"ר. מגדולי ההוגים היהודים הליברליים בעת החדשה.

נעוריו ותחילת דרכו

זאב ז'בוטינסקי נולד באודסה שבאוקראינה, ביום י"ב בחשוון תרמ"א, 18 באוקטובר 1880. אמו, חוה, הייתה נצר למגיד מדובנא, בת למשפחה אמידה. אביו, יונה, היה סוחר. מהמעט שזכר ז'בוטינסקי על אביו ידע עליו כי נולד בניקופול, עיר על נהר הדנייפר, וכי עסק במסחר תבואות. כשהיה ז'בוטינסקי בן חמש חלה אביו. האם לקחה את משפחתה לגרמניה כדי שיטפלו במחלת האב. שנה אחר־כך נפטר האב, והמשפחה נותרה ללא אמצעים. אמו חזרה עם בתה הבכורה תמר ועם זאב לאודסה. אמו של זאב הטביעה בו חותם בהשכלתה ובעצמאותה בניהול המשפחה שנקלעה לקשיים מרובים.

בגיל שבע שלחה אותו אמו לגימנסיה. כיהודי, לא קל היה לו להתקבל ללימודים, בשל חוקים מגבילים. בגיל שמונה לימד אותו עברית הסופר יהושע חנא רבניצקי. כבר בגיל צעיר נמשך אל השירה, הספרות ולימודי השפות. הוא קרא רבות ספרות רוסית ועולמית מתורגמת וכתב שירים לעיתון התלמידים. כבר כתלמיד שלט בשפות איטלקית, אנגלית, גרמנית וצרפתית. גם לטינית ויוונית לא היו זרות לו. את רוב השכלתו זו רכש בכוחות עצמו. היו אהובים עליו במיוחד שייקספיר, פושקין ולרמונטוב. כשהיה בן 15 הוזמן אל בית אחד מחבריו היהודים, ושם פגש את יוהנה גלפרין, מי שתהיה אשתו. בגיל 17 תרגם לרוסית מן השירה העולמית, ובכלל זה משיריו של המשורר האהוב עליו אדגר אלן פו. ברבות הימים תרגם אותם גם לעברית.

לימודיו של ז'בוטינסקי בגימנסיה נקטעו לפני שהשלים את בחינות הבגרות. באותה תקופה הרגיש כי אין הוא רואה עצמו ממשיך את חייו ברוסיה הצארית עם משטר הדיכוי שלה. את תרגומיו של ז'בוטינסקי אל מערכות העיתונים, אך כמעט לעולם לא התפרסמו. תרגום אחד של השיר "העורב", מאת אדגר אלן פו, שהרשים משורר רוסי, הביאו למערכת העיתון אודסקי ליסטוק. לימים נשלח ז'בוטינסקי אל ברן שבשווייץ ככתב חוץ של העיתון.

בדרכו לשווייץ עבר ז'בוטינסקי בהונגריה ובגליציה, ובהן נתקל לראשונה באזורי הגטו היהודי על מצוקותיו. בברן היו קבוצות גדולות של סטודנטים, ובהן לא מעט יהודים. הסטודנטים היהודים הושפעו מתנועת המהפכנות הרוסית, ונחלקו כמו הלא-יהודים בין מרקסיזם ומהפכנות סוציאליסטית. רק מעטים התקרבו לרעיון הציוני. ז'בוטינסקי העיד על עצמו כי הן בילדותו והן בשנותיו בגימנסיה לא ספג ערכי יהדות ומסורת, וכמו חבריו הסטודנטים לא הוטרד ביותר מאפליית היהודים. אולם באחת מאספות הסטודנטים נשא נאום שבו הגדיר עצמו כציוני, ואמר כי יש לפתור את שאלת היהודים בארץ-ישראל לפני שימצאו את מותם בטבח בגולה.

בברן, בן פחות מ-18, חיבר בעברית את השיר "עיר שלום", ובו כתב:

מִלִּקְנֵי עָמִי שְׁמַעְתִּי:
כִּי־זֶה לֹא עָם וְסִבְטָה,
(אֵל נִדָּה, כִּי־סֶה כְּאֶרֶץ
עָם עֲבָרִי יִלְכֶּה אִסְכָּה ...

חלוץ איננו חי
למען עצמו, אלא
למען אלה שיבואו
אחריו

אך בברן עדיין לא היה ז'בוטינסקי מעורב עמוקות ברעיון הציוני, ולא היה נכנס לפולמוסים עם הסטודנטים הסוציאליסטים. ז'בוטינסקי לא מצא את מקומו בברן, שהייתה שונה מאוד מהחופשית, וגם לא התרכז בלימודיו האקדמיים. בהמלצת אחד ממרצי האוניברסיטה מונה ז'בוטינסקי לכתב עיתון, אודסקי ליסטוק, ברומא.

לימודי המשפטים ברומא לא סיפקו את ז'בוטינסקי והוא פנה לתחומים נוספים, במיוחד אל הספרות והאמנות. חיי הרוח, השירה והמוזיקה השפיעו עליו רבות. באוניברסיטה, הייתה זו הפרופסור אנטוניה לבריולה אשר גישה בלימודי ההיסטוריה עיצבה אצלו בהמשך את הרעיונות "כל יחיד הוא מלך" ו"חד נס" בנושאי הציונות והאדם היחיד מול ההיסטוריה. שם גם גובשה משנתו הכלכלית. ז'בוטינסקי הושפע רבות מהמרד של גריבלדי ומג'וזפה מציני, והם סללו דרך לחזונו המדיני.

על תקופה זו אמר:

אֲנִי יֵשׁ אִי מְאוּדָּה רִחֲנִית, הִרְחִי אֵיטָלְיָה [...] לֹא יָחִסִי אֶבְקִיּוֹת הָאֶלֶמֶת, הַמִּדְּינָה וְהַחֲכָרָה נִתְּכַבֵּט בְּשֵׁנִים הֵן תַּחַת הַסְּפֶה אֵיטָלְיָה [...] אֶזְכֹּר זְרִיבָה דִּין, כְּתִבִי מְאֻדִּין, שִׁירַת אִיטָלְיָה וְז'וֹסֶפֶט הַמִּסִּיר וְהַמִּיָּחֵק אֶת צִיּוֹנִי הַטֶּלֶחִית מְהֻרָּה אֵיטָלְיָה טִיבִית, עֲטוֹף הַסְּפֶה.

סיפור ימי, אוטוביוגרפיה, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 27-28

ברומא עבר ז'בוטינסקי לכתוב עבור העיתון הליברלי בעל ההשפעה אודסקי נובוסיטי. בעיתון זה החל לכתוב תחת שם העט "אלטלנה": "[...] אז עוד לא ידעתי איטלקית כראוי, וחשבתי כי תרגומו 'מנוף' - אחרי כן נודע לי שתרגומו 'נדנדה'" (סיפור ימי, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 33) כתבותיו נכתבו בסגנון שנון, קליל וקולע וכיסו את חיי התרבות באיטליה.

ב-1901 חזר ז'בוטינסקי לאודסה כדי להשלים שם את לימודיו ולהתמחות כעורך דין. פעמיים בשבוע היה מפרסם את רשימותיו בנובוסטי תחת שם העט שלו, ועד מהרה ראו בו אנשי האינטליגנציה הרוסית את אחד הפליטוניסטים המובילים של דרום רוסיה. ב-1901 הועלה באודסה מחזהו דם, מחזה פציפיסטי אנטי-בריטי העוסק במלחמת הבורים. המחזה התקבל בהתלהבות על ידי הקהל והמבקרים, אך הורד לאחר שתי הצגות בלבד בפקודת שלטון הצאר. מחזהו השני לאדנו עסק באינדיבידואליזם בהשראת הפילוסוף הגל ולא נחל הצלחה. שנה אחר כך פרסם את הפואמה "שרלוט האומללה" (על הרוצחת של ז'אן-פול מארה). הפואמה זכתה לתשבחות מבקרי ואנשי השירה הרוסית וז'בוטינסקי התקבל בהיכל המשוררים בעלי המעמד של תקופתו. הסופר מקסים גורקי חרד מפני החרמת הספרון על ידי הצנזורה הרוסית, ולפני שזו השמידה אותו, רכש וחילק את מרבית ההדפסות.

באפריל 1902 נעצר ז'בוטינסקי על ידי השלטונות. דעותיו על האינדיבידואליזם וכתיבתו לעיתון האיטלקי הסוציאליסטי אוואנטי! עוררו חשד כנגדו. בכלא גילה כי מרבית העצורים הפוליטיים הם יהודים, ושם גם נתקל בנוער המהפכני על ערכי המוסר שלו, שהרשימוהו מאוד.

התעוררות תודעתו הלאומית

מֵאֲלַכְתִּי מֵאֲלַכְתִּי אֶחָד הַבְּנָאִים הַשּׁוֹקֵדִים עַל הַקַּחַת מִקְדָּשׁ חָדָשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל - עִם יִשְׂרָאֵל.

באביב 1903 התחוללו פרעות בעיירה דובוסארי שבאזור אודסה. כאשר התגבר החשש באודסה מפני פרעות נוספות, התקומם ז'בוטינסקי נגד אוזלת היד והתבוסתנות, שאפיינו, לדעתו, את מנהיגי היהודים. הוא שלח מכתבים אל מנהיגי הקהילה ובהם הצעה לארגן יחידות הגנה יהודיות. יחידות כאלה, סבר ז'בוטינסקי, יראו כביטוי לגאווה לאומית ואי-כניעה. אף יותר מכוח ממשי, וזאת בארץ שבה שנאת היהודים קיבלה לעתים עידוד מצד השלטון וכוחות המשטרה. אז נודע לו כי ארגון הסטודנטים היהודים "ירושלים" כבר ארגן, לראשונה בתולדות יהדות רוסיה, יחידת הגנה עצמית כמו זו שהציע. ז'בוטינסקי מיהר להצטרף לשורותיה. יחד עם מאיר דיזנגוף פעל להשגת סכומי כסף גדולים לרכישת נשק ליחידה.

מֵאֲלַכְתִּי, מֵאֲלַכְתִּי אֶחָד
הַבְּנָאִים הַשּׁוֹקֵדִים עַל הַקַּחַת
מִקְדָּשׁ חָדָשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל -
עִם יִשְׂרָאֵל

בתחילת אפריל, בחג הפסח, התחוללו פרעות קשיב. בצד הזעזוע שעוררו בקרב היהודים, חוללו הפרעות שינויים בתפיסתם במה שנוגע לכבוד העצמי והתקוממות נגד הדיכוי. אחת ההשלכות הייתה הקמתן של יחידות הגנה בערי תחום המושב. ז'בוטינסקי הושפע גם הוא עד מאוד מן המאורעות, והם שהוליכוהו סופית אל המעש הציוני. עם זאת אמר על עצמו כי הפרעות לא המחישו לו את מצוקתם של היושבים בארץ זרה, אלא הביאו אותו לחבור אל אנשים שעסקו בפעילות הציונית. בשנת 1904, בקשיב, תרגם לרוסית את הפואמה "משא נמירוב", השם הגלוי של "בעיר ההריגה" מאת חיים נחמן ביאליק. ז'בוטינסקי הכניס בתרגום רגשות כה עזים, עד שאנשי שירה ראו בתרגומו יצירה לירית העומדת בפני עצמה.

ז'בוטינסקי גם כתב שיר הקדמה לתרגום הפואמה, אשר הסתיים במילים אלה:

כְּעִיר הַיָּא רֵאִיתִי תֵּחַ סָחִי

פִּיסָה אֶחָת מִזֵּי אֶרֶץ תּוֹרָה קְרוֹעַ.

נִקְרָתִי כִּלְהִירֹחַת מִקְלָף נִדְחִי

אֶת הָאֵפֶק שֶׁכֹּה הִיא לִרְעוּעַ;

וְשֶׁהַ כְּתוּבָה: "כִּי אֶרְצֶנּוּ כִּי הִיא" –

רַק שְׁתֵּי מִלִּימָה מִסֵּפֶר עָם-הַנִּדְחִים.

כִּשְׁתֵּי מִלִּימָה הָאֵלֶּה חֲכִימָה

הִיסְטוֹרִיָה שֶׁל כָּל פְּרָעוֹת הָרָצָה.

פעילות נמרצת בשירות הציונות

בתקופה זו הצטרף ז'בוטינסקי במרץ למפעל הציוני והחל מוציא תחת ידו פרסומים ומאמרים רבים. בתקופה, שאותה שאותו כינה "תקופת נדודי", עבר ז'בוטינסקי בין הסניפים הציוניים ברוסיה והקים סניפים חדשים, ואגב כך הפגין את כישרון כתיבתו הקולחת ויכולת דיבור משכנעת. עוד מימי שהותו ברומא ובברן הייתה לז'בוטינסקי היכרות מעמיקה עם האידאולוגיה המרקסיסטית והוא גייס אותה למאבקו בתנועת "הבונד" והתנועות הסוציאליסטיות. גופים אלה צברו כוח והשפעה גדולים אצל יהודי רוסיה ופולין, ובייחוד אצל הנוער שמאס במשטר הדיכוי של רוסיה הצארית, ואולם ז'בוטינסקי ראה בהם אויבים לרעיון הציוני. בתקופה זו חיבר את המחזה אדמת נכר, שבו ניבא כי כוח הנוער היהודי במהפכה הסוציאליסטית יהיה בלתי רצוי ולא יביא לפתרון הבעיה היהודית.

לאחר הפרעות נפגש ז'בוטינסקי עם חיים נחמן ביאליק ועם המנהיגים הציוניים מנחם מנדל אוסישקין וזאב ולדימיר טיומקין. החוגים הציוניים באודסה ראו בז'בוטינסקי אדם המעלה ובחרו בו כציר מטעמם לקונגרס הציוני ה-6 שנערך בסוף אוגוסט 1903. היה זה הקונגרס האחרון שבו השתתף הרצל, ושם הייתה הפעם היחידה שבה שמעו ז'בוטינסקי. בהיכרות קצרה זו התרשם ז'בוטינסקי עמוקות מהרצל ומאותו יום דבק בתורתו. יתר על כן, ז'בוטינסקי ראה את דרכו ואת התנועה הפוליטית, שהוא עתיד לעמוד בראשה, כממשיכי דרכו של הרצל.

על הרצל, על מילותיו במושב הסיום ועל ההצבעה על תכנית אוגנדה אמר ז'בוטינסקי:

הרצל עָשָׂה עָלֵינוּ רושָׁם עָנִי [...] אֵין תִּיאָזֵר אַחֵר שִׁיתְאִימָה, וְאֵין לֹא כִּנְקָן אֶסְתַּחֲזוּהָ לְאִישִׁיּוֹת – כֹּלָּא מֵלֵל נְסִינֹת חַיִּי אֵינִי זֹכֵר אֶדְשָׁה שֶׁעָשָׂה עָלֵינוּ רושָׁם" לוֹ שְׁהוּא, לֹא אֶפְנִי הִרְצָל וְלֹא אַחֲרָיו. רַק שֶׁהַ הִרְצָסְתִּי כִּי כִּאֲמַת אֶפְנִי כִּחִיר הַזֹּרֵל הַנִּי עֹמֵד, נִכְיָא וּמִנְהִיב כִּחְסֵד עָלֵינוּ [...] וְעַד הַיּוֹם נִדְמָה לִּי כִּי עוֹד מִצְלָל קוֹל כִּי אֶפְנִי כִּשְׁהוּא נִשְׁכָּח אֶפְנִי כֹאנִי: "אִם אֶסְתַּחֲךָ יְרוּשָׁלַיִם" [...]. הָאֲמַתִּי אֶסְכַּחְתִּי: כֹּאֵל הָאֲמַתִּי. אִם, הַצְכָּתִּי נִשְׁכָּח, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵלֶּה: "כֹּה". אֲוֹתוֹ הַ"כֹּה" שֶׁהִנֵּה תִקְלָה מֵאֲלֵף נִימֻקִּים.

סיפור ימי, תל-אביב, תשי"ז-תשי"ט, עמוד 50

אמונתנו בארץ ישראל
אינה עניין שברגש עיוור,
מיסטי למחצה, אלא מסקנה
הנובעת מתוך חקירה בלתי
משוחדת של מהות תולדותינו

בשנים שאחרי כן היה ז'בוטינסקי לראשון ההוגים והפובליציסטים של ציוני רוסיה. להגשמת מטרותם, שכללה הקמת מוסדות חינוך והפצה רעיונית רחבה, התלווה המאבק בנהירת הנוער אחרי הזרמים המהפכניים ובהתבוללות בקרב היהודים. באותה שנה עבר ז'בוטינסקי מאודסה לפטרוגרד, ושם הצטרף למערכת העיתון ראזסוויט (השחר). מאמריו בעיתון, אשר דנו בענייני היום או סקרו את המאבקים לעצמאות לאומית באירופה, הציבו אותו כאחד מראשוני הכותבים הפוליטיים של יהדות רוסיה. במאמריו ובנאומיו הסוחפים המשיך לצאת ישירות נגד ההתבוללות ונגד המהפכנים והליברלים הרוסים אשר לא האשימו את השלטונות על צעדיהם האנטישמיים וזאת כדי שלא יהיו "מזוהים עם היהודים".

ב-1905 היה ז'בוטינסקי ממקימי "הליגה להשגת זכויות חוקיות ליהודי רוסיה". הוא עמד בראש הזרם הציוני של הארגון ויצא עם מצע ציוני לבחירות לפרלמנט הרוסי. לא עלה בידו להיכנס לפרלמנט. באותה שנה פרסם את הספר החינוך העברי שבו קרא להשלטת העברית בבתי הספר היהודיים.

ב-1906 התקיימו כנסים של העיתונות היהודית ברוסיה, וז'בוטינסקי היה המוביל בניסוח ההצעה להקנות ליהודי רוסיה מעמד לאומי עצמאי. ז'בוטינסקי הוציא לאור סדרת מאמרים, ובהם פתרונותיו לבעיית היהודים בתחומי רוסיה - בכלל זה הצעה לאוטונומיה לאומית ועיגון זכויותיהם בחוק. רעיונותיו אלה היו חלק חשוב בהחלטת ועידת הלסינגפורס מסוף נובמבר אותה שנה להקנות זכויות לאוטונומיה לאומית למיעוטים. עד 1907 התמודד ז'בוטינסקי פעמיים נוספות בבחירות לפרלמנט תחת מצע רעיוני ציוני, אך בשתי הפעמים נכשל מול איחוד של המתבוללים, הליברלים הרוסים ו"הבונד". באותה שנה נשא לאישה את יוהנה (יוענה,

| יוהנה, זאב וערי ז'בוטינסקי |

אניה) גלפרין. ממכתביו עולה כי במשך כל שנותיו רחש לה אהבה רבה, גם אם הרבה במסעותיו ותקופות ארוכות התנתק ממשפחתו.

לאחר מערכת הבחירות השלישית שגם בה לא עלה בידו להיכנס לפרלמנט, עבר ז'בוטינסקי לוויה, שבה התנהלו אותה עת מאבקי מיעוטים למימוש זכויותיהם. ז'בוטינסקי המשיך לשלוח אל עיתוני רוסיה חומרים פרי עטו, בכלל זה כתבות, מאמרים, ביקורות ותרגומי שירה ותאטרון. לקראת סוף השנה הפליג ז'בוטינסקי, לראשונה בחייו, לביקור בארץ-ישראל.

ב-1908 התחוללה מהפכת "התורכים הצעירים" אשר הפיחה תקוות אצל ראשי הציונות כי שליטיה החדשים של האימפריה יגלו יחס נוח יותר למטרות הציונות ואולי אף יסייעו לה בהגשמת מטרותיה. ז'בוטינסקי נסע לקושטא (איסטנבול) ופרסם שם סדרת מאמרים כחלק ממאמצי הסברה כתובה בעד הציונות. בהמשך אותה שנה פנתה ההסתדרות הציונית אל ז'בוטינסקי בבקשה שיעמוד בראש מערכת ההסברה שהוקמה באימפריה העות'מאנית. כך קמו להם מספר עיתוני הסברה ציוניים בשפות שונות, וז'בוטינסקי פיקח עליהם. מעבר לכך הרבה ז'בוטינסקי בפעילות הסברתית ונפגש עם אנשי שלטון ומנהיגים של מגזרי מיעוטים. נציגי מדינות אירופה השונות העבירו דיווחים לממשלותיהם בדבר קידום העניין הציוני אשר החל צובר תאוצה. אולם לאחר תקופה מסוימת הגיע ז'בוטינסקי למסקנה כי המאמצים נופלים על אוזניים ערלות. ב-1909 פרסם יעקובס כהן, מראשי הוועד הציוני, ספר ובו דרישה ישירה לאוטונומיה יהודית בארץ-ישראל. ז'בוטינסקי חשב כי הצהרה יומרנית וקיצונית כזו תטרפד את מאמצי הציונים אצל התורכים.

יתר על כן, הוא הוא סבור שהתוויית דרכי פעולה לא מסודרות וללא תכנית-אם היא הפקרות. בעקבות כך התפטר מתפקידו. בדיעבד אמר על כך:

קיבלתי את הספר ונכחתי [...] כלב תמידי דרש יעקובס אנטונומיה ומחשבה עברית [...] וזכר דבאן עברי [...] והל תילד ומיד: דה"ר אפני נתן תורת הדעה! זוהי האזינונה של הזורל: סדוקאן אני ולא אחר, נכחתי מהרעיונות האלה [...]

סיפור ימי, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 80-81

ב-1910 נולד בנו, ערי. ב-1911 ייסד ז'בוטינסקי עם אחד ממכריו הוצאת ספרים, שפרסמה יצירות מופת עולמיות מתורגמות לעברית. ז'בוטינסקי תרגם בין היתר מיצירותיהם של פול ורלן, אדמונד רוסטאן, את הרומן אספרטקוס [מאת ארתור קסטלר] ואת "העורב" [אדגאר אלן פו]. תרגומו לפואמה זו של אדגר אלן פו הוא מתרגומו המפורסמים ביותר. עד 1913 ריכז ז'בוטינסקי את מאמציו במאבק למען "עברות" רשת החינוך היהודית, בניגוד למתבוללים שניסו להקנות למערכת החינוך אופי רוסי. בעשרות ערים עבר ז'בוטינסקי ונשא נאומים בזכות העברית. למרות זאת סירבו מנהיגי ההסתדרות הציונית לאשר את הצעותיו אלה. הוא הוכיח את היהודים כי בנימוקים מדעיים או בהצטדקות לא יחסלו את צרת האנטישמיות, אלא על ידי פתרונות הציונות. משפט בייליס ושאר עלילות דם שימשו אותו בטיעונו.

ז'בוטינסקי החל לחוש כי מתחיל להיווצר פער גדול בין חזונו לבין גישת מנהיגי ההסתדרות הציונית, ועל זאת אמר: "הקורא הצעיר לא יאמין אם אגיד כי להלחם הוכרחתי בעד הרעיון, לא נגד המתבוללים, אלא נגד ציונים כמוני". (סיפור

ימי, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 85) תקווה חדשה ניעורה בו בקונגרס הציוני ה-11, באוגוסט 1913. שם הוחלט על הקמת אוניברסיטה עברית בירושלים ובה שתי פקולטות. ז'בוטינסקי קיווה כי הדבר יביא להקמת מוסדות חינוך עבריים בפזורה. הוא התמנה לוועדה המכוננת, החל במסעות של איסוף תרומות לבניית האוניברסיטה ויצר קשרים עם אנשי מדע יהודים. ז'בוטינסקי העלה רעיון שלפיו יש להרחיב את האוניברסיטה כדי שתכלול מספר פקולטות שיקלטו בני נוער רבים מחו"ל. אולם התכנון המקורי של הוועדה נגנז בהשפעת ד"ר חיים וייצמן אשר תכנן להשיג תרומה נכבדת מהברון רוטשילד, והוחלט כי בירושלים יוקם מכון מחקר מדעי. ז'בוטינסקי ניסה להיאבק בשינוי, אך ללא הצלחה. הוויכוח פסק עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

”

ככל היהודים מוכן אני להישבע
בשמנו ובשם צאצאינו, שלעולם
לא נפר שיווי-זכויות זה ולא
נעשה ניסיון לגירוש או לדיכוי
(קיר הברזל, הקדמה)

הקמת הגדודים העבריים

לפי בקשתו, נשלח ז'בוטינסקי על ידי יומון מוסקבאי למערב אירופה ככתב חוץ. כאשר נכנסה תורכיה למלחמת העולם הראשונה, נטש מיד את עמדתו הנייטרלית. מהיכרותו את מבנה השלטון של האימפריה מימיו בקושטא, הבין ז'בוטינסקי כי נפילתה היא עניין של זמן. לאחר שתיפול הקיסרות, יזכו העמים שתחת שלטונה לעצמאות, וההתחשבות בתביעותיהם הלאומיות תנבע מהשתתפותם במלחמה. חששו הגדול היה כי תביעות היהודים לא ייענו אם ישתתפו במלחמה כחיילים הפזורים בין צבאות המדינות השונות, אלא אם יתארגנו ככוח יהודי מוסדר.

ז'בוטינסקי במדי הגדודים העבריים. המדים מוצגים כיום במכון ז'בוטינסקי ב"מצודת זאב" בתל אביב.

ז'בוטינסקי עבר דרך ארצות צפון אפריקה אל מצרים. הוא הגיע אל מחנה גאבארי באלכסנדריה, שבו הוחזקו פליטים יהודים מארץ-ישראל. שם נרתם לארגון המחנה ופגש ביוסף טרומפלדור. ז'בוטינסקי העלה בפניו ובפני בוגרי גימנסיה הרצליה שהוחזקו במקום את הרעיון להקים יחידה צבאית יהודית. בעקבות כך החלו פניות רבות אל שלטונות צבא בריטניה, ולאחר מגעים ארוכים הוקם גדוד נהגי הפרדות - גדוד יהודי במסגרת צבא בריטניה אשר הופקד על הובלת אספקה בקווי הלחימה הראשונים של קרב גליפולי. טרומפלדור עבר לפקד בגדוד, אך ז'בוטינסקי לא ראה בכך די - לדעתו צריך היה להקים יחידה יהודית לוחמת. הוא חזר לאיטליה וניסה לקדם את שאיפותיו בעזרת מכריו הרבים. אולם בכל השיחות נמנעו המדינאים מנקיטת עמדה משמעותית. ז'בוטינסקי גם ניסה את כוחו בצרפת, נפגש עם שר החוץ, אך ללא תוצאות. בכך הגיע למסקנה כי לבריטניה בלבד עשויים להיות אינטרסים המקבילים למטרות הציונות. ז'בוטינסקי עבר לפעול בבריטניה. באותו הזמן הטיל הוועד הפועל הציוני חרם מוחלט על יזמת ז'בוטינסקי להקמת כוח יהודי צבאי, מתוך חשש ליהודי ארץ-ישראל (תחת שלטון התורכים) וליהודים במעצמות המרכז. על אף החרם, נפגש ז'בוטינסקי עם ראש ממשלת בריטניה לורד ג'ורג' וטשט את הצעתו ויתרונותיה.

באותה עת, שנת 1917, פרסם את הספר תורכיה והמלחמה, ובו בחינה של הקיסרות העות'מאנית וביקורת על האסטרטגיה הבריטית במלחמה. כאשר היה ודאי כי קבינט המלחמה עתיד להכריז על הקמת הלגיון העברי, הצטרף לגדוד ה-20 הבריטי כמו רבים מגדוד נהגי הפרדות שפורק. תכניתם להיות גרעין ללגיון התבצעה, והם הועברו אל הגדוד ה-38 של קלעי המלך. ז'בוטינסקי הוכשר בקורס סמלים והספיק לעלות לדרגת סגן לפני שיצא הגדוד לארץ-ישראל. באוגוסט התחיל ז'בוטינסקי לקרוא להתגייסות לגדוד מדפי אונזער טריבונע. קבוצת שכנוע ובה ז'בוטינסקי גם יצאה לארץ-ישראל לפעולות הגיוס. ז'בוטינסקי הגיע לירושלים, נשא נאומים חוצבי להבות באולמות רבים, והקהל היה כמרקחה למשמע "הסופר העברי הראשון שיצא לחפש את הגבורה". בתחילה מונה ז'בוטינסקי לקצין מקשר במפקדת אלנבי בצריפין. אך כאשר קיבל הגדוד פקודה להיכנס למערכה, התפטר מתפקידו. אז השתתף ז'בוטינסקי בהתקפת הגדוד בגשר אום אל-שרט וכיבושו מהתורכים. ז'בוטינסקי הוביל בראש ופיקד על הפלוגה הראשונה; זו החזיקה את המעבר על הירדן עד הגיעם של הכוחות האוסטרליים. ב-1919 שלח ז'בוטינסקי מכתב לשר המלחמה הבריטי, ובו הזכיר את ההבטחה לתת לגוף הלוחם היהודי שם וסמל עבריים. הדבר התבצע, ושרידי שלושת הגדודים שהוקמו אוחדו לגדוד אחד תחת השם "הראשון ליהודה" ולו סמל המנורה. לאחר מכן שימש ז'בוטינסקי תקופה קצרה כקצין במטה

”אם עבד,
אם הלך -
נוצרת בן מלך

הכללי בירושלים. הוא היה עד למדיניות אנטישמית במנהלת הכיבוש שהוקמה ושלח מחאה כתובה אל אלנבי ואל ממשלת בריטניה על אף היותו קצין זוטר. נוסף לכך הגן ז'בוטינסקי על 55 חיילים שהביעו התמרמרות על האווירה האנטישמית בצבא והואשמו בהמרדה. ז'בוטינסקי עורר עליו זעם וקיבל הוראה לעזוב את הצבא. כתגובה שיגר מחאה אל משרד החוץ. שר החוץ קיבל את טענותיו והמליץ כי המלך יעניק לז'בוטינסקי את תו הכבוד של הקיסרות. ז'בוטינסקי סירב לקבל את האות כדי להתמיד במחאתו.

בהקמת הגדודים העבריים הכניס ז'בוטינסקי ממד חדש לציונות שעסקה עד אז בהתיישבות ובהתנהלות מדינית - היה זה הממד הצבאי וזכות היהודים להילחם בכוח על מולדתם.

"מגן ירושלים"

לאחר מכן עברו ז'בוטינסקי ומשפחתו לירושלים. באותה תקופה נהג לפרסם מאמרים בעיתון הארץ. ז'בוטינסקי מחה על כך שמנהלת הכיבוש ושלטונות הצבא נקטו מדיניות אנטי-ציונית ואנטישמית שעודדה את הערבים כנגד היהודים. בתחילת 1920 התריע ז'בוטינסקי כי לקראת חגיגות נבי מוסא עשויות לפרוץ מהומות מצד הערבים. כשראה כי התרעותיו נשלחות לשווא ארגן עם פנחס רוטנברג 600 צעירים בני ירושלים ומשוחרי הגדוד העברי שהיו ליחידת ההגנה העברית הראשונה בארץ-ישראל. אימון הקבוצה התבצע בגלוי, וז'בוטינסקי העביר למושל ירושלים הצעה לגייס את היהודים למשטרה. בחג הפסח תר"פ (אפריל 1920) פרצו המאורעות בירושלים. מיד בתחילתם אסרו הבריטים את ז'בוטינסקי ו-19 בחורים מכוח ההגנה באשמת ביזה של רכוש, הפרת סדר ואונס. ז'בוטינסקי נכלא בכלא עכו ונגזרו עליו 15 שנות עבודת פרך. מכלאו ניהל ז'בוטינסקי מאבק שאותו ראה כפוליטי יותר מאשר כסוגיה משפטית. בתקופת מאסרו גם תרגם את הקומדיה האלוהית של דנטה. פסק הדין החרף עורר סערה בדעת הקהל בארץ ובעולם לגבי האדם אשר הוכתר באותה עת כ"גריבלדי העברי". המשפט נפתח מחדש, ועונשו של ז'בוטינסקי הומר לשנת מאסר ושל שאר המגינים - לחצי שנה. אז גם הוחלף הממשל הצבאי בארץ בממשל אזרחי והרברט סמואל התמנה לנציב העליון הראשון. ז'בוטינסקי לא שקט בעקבות המתקת עונשו בשל האישום על הקמת כוח ההגנה. הוא עמד לערער בפני המועצה הצבאית העליונה בלונדון, וכדי להימנע מכך חנן סמואל הן את הפורעים והן את מגיני ירושלים. הדבר רק דחף את ז'בוטינסקי עוד יותר לפנות למועצה. בספטמבר 1921 יצא ללונדון, והמועצה ביטלה את פסק הדין למרות התנגדות אלנבי וזיכתה לחלוטין את המגינים.

קשה - זאת
אומרת אפשר

קריאה להצביע בעד ז'בוטינסקי לאספת הנבחרים של יהודי ארץ-ישראל כאות הזדהות על מעצרו בהגנת ירושלים. אירוני הוא כי את הכרזה פרסמה מפלגת "אחדות העבודה", שלימים תעמוד מול ז'בוטינסקי ביריבות פוליטית ואידאולוגית חריפה.

חברותו של ז'בוטינסקי בהנהלה הציונית

בשהותו בלונדון ואחרי חזרתו ארצה המשיך ז'בוטינסקי במאמציו להקמת כוח צבאי יהודי בארץ-ישראל. כמפקדם של כוחות ההגנה הראשונים, הוא לא ראה די בכך, אלא רצה להקים כוח תמידי גלוי כחלק ממאמצי הציונות ולנוכח הפרעות שהתחוללו בארץ. בהיותו משוכנע כי ההסתדרות הציונית היא הגוף בעל ההשפעה המתאימה להקמת כוח שכזה, הגיע לדיון עם ד"ר חיים וייצמן, ולאחר מכן צורף למחלקה המדינית שבהנהלה הציונית לצד וייצמן ונחום סוקולוב. כחבר המחלקה הוביל ז'בוטינסקי את ההתנגדות להקמת כוח צבאי ערבי-יהודי לפי הצעת הבריטים. מצד שני לא קיבלה ההסתדרות את עמדתו בדבר הקמת יחידה צבאית יהודית גלויה, אלא נטתה להעדיף כוח מחתרתי או כזה שישמש להגנת יישובים בלבד. טיעוני הנגד נבעו הן מהשקפות עולם שוחרות שלום וידידות עם הערבים והן מהמגמה להפנות את כל כוחות היישוב לבנייה ועבודה ולא ל"חוסר יצרנות" של חיילים.

לא קודם יש אקריביס אפילו זיק של תקווה להיפטר מאיתנו, הם לא יאכזרו תקווה זו כקד שום דברי נוקם וטוב הכחיות מפליזות ללא הכרעה, יצא ז'בוטינסקי כראש קרן היסוד לארצות הברית כדי לקדם שם את ענייני הציונות ולערוך מגביות. ז'בוטינסקי היה חבר ההנהלה הציונית, אך לא נשכח לו עניין קידום הגדוד העברי. העיונות כלפיו גברה גם בעניין ההסכם האוקראיני שהגיע אליו: בקונגרס הציוני ה-12 שנערך באזור קרלסבד בצ'כיה הופנו כלפיו טענות כי בכך שצידד בבעלות הברית היה שותף לצד של ממשלת הצאר האנטישמית. על כך ענה בתשובה שזכתה לתשואות: "עמל אני למען ארץ-ישראל גם אם אצטרך להתחבר עם השטן" (למען ממשלה כוללת, נאומים א', 1921, עמ' 228), על משקל דברים של ג'וזפה מציני (היה פטריוט, פילוסוף ופוליטיקאי איטלקי, ממנהיגי התנועה לאיחוד איטליה). בזמן הקונגרס פנה אליו ראש משלחת דיפלומטית מטעם הממשלה הדמוקרטית האוקראינית הגולה וסיפר לו כי גדודי צבא אוקראינים בגליציה עומדים לשחרר את אוקראינה מהקומוניסטים בסיוע המערב. השניים הגיעו לידי הסכם פרטי כי כל אחד מהם ינסה לפעול בגופים שאליהם השתייך למען הקמת משטרה יהודית שתצטרף לצבא האוקראיני; מטרת המשטרה תהיה לפעול לביטחון היהודים באוקראינה בתנאי שהמשטרה לא תשתתף בפעולות נגד הקומוניסטים. התכנית לא יצאה לפועל הן בשל זניחת המערב את ענייני אוקראינה והן בשל סירוב הממשלה האוקראינית הגולה.

התכנית להקים משטרה יהודית בצבא האוקראיני עוררה על ז'בוטינסקי את זעמם של החוגים הסוציאליסטיים בציונות. ז'בוטינסקי הגיב על כך מארצות הברית באומרו כי הוחלט שסניפי התפוצות של התנועה הציונית יכולים לפעול בעניינים מדיניים על דעתם וכי ההסכם דלעיל אמור היה לעלות לדיון בפני הציונים ברוסיה ואוקראינה. כינוס של הסתדרות ציוני רוסיה ואוקראינה בדק את הנושא וקבע כי פעולות ז'בוטינסקי היו נייטרליות וכי מבחינתו הפרשייה מוצתה. אולם החוגים הסוציאליסטיים לא הרפו מהעניין וטענו כי בשל ההסכם החלו יהודים ברוסיה ולהגלותם לסיביר (יש לציין כי עוד קודם לכן הוצאה התנועה הציונית אל מחוץ לחוק ברוסיה ולטעון שהרדיפות יכלו לנבוע ממדיניות שיתוף הפעולה של ההסתדרות עם בריטניה). הסוציאליסטים הציונים לחצו על הוועד הפועל לחקור את הפרשייה, אך עוד לפני הקמת ועדת החקירה הודיע ז'בוטינסקי שהוא מתפטר מהנהלה הציונית ועוזב את ההסתדרות הציונית.

לפרידתו של ז'בוטינסקי מההסתדרות הציונית תרם עניין מרכזי עוד יותר. בשנת 1921, כשבחן ז'בוטינסקי את מדיניותו של הרברט סמואל הגיע למסקנה כי יש בה נזק רב למטרות הציונות וכי אין היא שונה מתקופת השלטון הצבאי של אלנבי. כנגד הצד הערבי לא ננקטו שום צעדי מניעה לגבי פרעות חדשות, אלא אף להפך, ובשנת תרפ"א פרצו מאורעות חדשים. בדומה לפרעות הקודמות, גם עתה הופסקה בעקבותיהן העלייה היהודית. גם בפרעות אלה כונסה ועדת חקירה, וזו הטילה את האחריות והאשמה על הצד היהודי. בעקבות קריאת הדו"ח בארצות הברית, דרש ז'בוטינסקי בתקיפות, במכתב

מ-24 בנובמבר, כי תבוצע ההחלטה שנתקבלה בקונגרס האחרון לשגר משלחת אל הנציב העליון שתצהיר כי עליו לשנות את מדיניותו המזיקה לציונות. אז חזר ז'בוטינסקי לארץ-ישראל, ביקר אצל אמו החולה, נפגש באופן פרטי עם סמואל והשתתף במספר ישיבות של ההנהלה הציונית בירושלים. בנובמבר 1922 יצא ללונדון והעלה את טענותיו בפני ההנהלה הציונית שם. לפי עמדתו, המדיניות חסרת האחידות והחלשה כלפי השלטון והנציב הבריטי בארץ-ישראל היא שעודדה את מדיניותם השלילית. כחבר ההנהלה, דרש ז'בוטינסקי לעיין במסמכי הטיטה הבריטיים בדבר ייסוד מועצה מחוקקת וחוקה לארץ-ישראל. לפי ראייתו הדבר עלול היה לסכן את הציונות בשל המדיניות הבריטית הפרו-ערבית שתשפיע על ניסוח החוקה והרכב המועצה הארצית. ז'בוטינסקי נענה בתקיפות כי לא יקבל את הניירת וכי אין להנהלה פנאי לחכות להסתייגויותיו. בכך הודיעה ההנהלה כי אינה מתנגדת לתכנית הבריטית. לז'בוטינסקי נאמר במפורש כי ההנהלה חוששת לקומם עליה את הבריטים אם לא תיענה בחיוב להצעה.

ב-3 ביוני הגישו הבריטים את טיוטת "הספר הלבן" של צ'רצ'יל להנהלה הציונית עם דרישה תקיפה שתיתן לו את אישורה עד ה-18 לחודש. ז'בוטינסקי עזב בבהילות את לונדון והספיק להגיע יום לפני מועד האישור. וייצמן הודיעו כי לא יועיל כל מאמץ לשכנוע השלטונות הבריטיים וכי דחיית הספר עלולה להמיט קטסטרופה. וייצמן הצביע בעד קבלת הספר; ז'בוטינסקי התנגד; בסופו של דבר התקבל הספר הלבן על ידי ההנהלה הציונית. ב-1 ביולי 1922 פורסם "הספר הלבן" של צ'רצ'יל, שלפיו יחולו הגבלות על התפתחות היישוב ושבו הפקיעו הבריטים את כל שטח עבר הירדן מתחומי הריבונות של ארץ-ישראל. אמון היישוב היהודי בראשי הציונות נפגע קשות עקב קבלת הספר.

ז'בוטינסקי ראה בחומרה את אי-ההחלטיות בהנהלה הציונית בנגע לקווי פעולתה. הוא דרש כי הוועד הפועל יחזור לייצג כראוי את התנועה הציונית בפני בריטניה וכי יוצהרו בפומבי מטרות הציונות ומדיניותה. עליה גם לעמוד על כך שהממשלה תשנה את מדיניותה המזיקה קשות לציונות. הצעת ההחלטה של ז'בוטינסקי נדחתה, והיחס כלפיו היה כאל "ילד חורג" ונון-קונפורמיסט. ז'בוטינסקי הגיש את התפטרותו מהנהלה ומההסתדרות הציונית (בשנת 1922).

נשיא הצה"ר וראש בית"ר

בסתיו 1923 שלח ראזסוויט את ז'בוטינסקי למדינות הבלטיות למסע הרצאות. הרצאותיו ונאומו בפני סטודנטים ואגודות צעירים ציוניים הפגישו אותו עם תומכים רבים בפעולותיו ורעיונותיו בעניין הגדוד העברי ומדיניות ההסתדרות הציונית. באותה שנה גם פרסם ז'בוטינסקי בעיתונו את המאמר "על קיר ברזל" (אנחנו והערבים); במאמרו קובע ז'בוטינסקי כי ערביי ארץ-ישראל הם "אומה חיה" וכי אין צל של סיכוי שיתנו את הסכמתם למהלכי הגשמת הציונות בארץ-ישראל. כדי להפיג כל תקווה מצדם "להיפטר" מהציונים ומהלכיהם, קבע ז'בוטינסקי, יש לכונן "קיר ברזל", חזית מבוצרת מבחינת כוח צבאי ועמידה בלתי מתפשרת על עמדות הציונות. מאמר זה שלו נחשב לאחד מעמודי התווך של המחנה הז'בוטינסקאי המתהווה.

באפריל 1925 התרכזו בפריז נציגי קבוצות "תומכות ז'בוטינסקי" וכינו עצמן לראשונה "הציונים הרוויזיוניסטים" - התארגנות שהתגבשה ל"ברית הציונים הרוויזיוניסטים" (בקיצור: הצה"ר). הצה"ר הוגדרה כתנועה הפועלת במסגרת ההסתדרות הציונית, ובתור העומד בראשה והנבחר מטעמה, הוחזר ז'בוטינסקי אל שורות ההסתדרות הציונית.

| שער האטלס העברי הראשון |

בעת שהותו בפריז, הצטרף ז'בוטינסקי כשותף אל ד"ר שמואל פרלמן (לימים עורכו של העיתון הארץ), בעל הוצאת ספרים בשם "הספר". יחד פרסמו השניים, במסגרת ההוצאה, ספרי לימוד וספרות עזר בעברית לתלמידים. שני פרסומים חדשניים לאותה עת היו ה"כל בו" לתלמידים, מעין יומן נוער שכלל נתונים מדעיים וגאוגרפיים, לצד ביוגרפיות של גדולי עם ישראל, מדריך להליכות ונימוסים, מדריך לכללי ההגיה הנכונה של העברית במבטא הספרדי, ומאמרים על הגדודים העבריים. הם הוציאו לאור גם את האטלס העברי הראשון. ההוצאה, שמקום מושבה היה בלונדון, הוציאה גם את ספרי שרלוק הולמס, ואת ספרו של אנטוני הופ השבוי מזנדה (אשר תורגם כהשבוי מצנדה) שתורגמו לראשונה לעברית.

בשנים אלה קמה גם תנועת הנוער והצעירים בית"ר, וז'בוטינסקי הועמד גם בראשה. במשך שנותיו האמין כי "גלגל המנוף בחיי הציבור – זהו הנוער!" (מתוך הארץ, 3.11.1926), אל תנועת בית"ר התייחס כאל "בבת עיני" ואל חניכיה – כ"בני חלומי וסבריי". צעירי בית"ר התחנכו על ברכי תורתו האידאולוגית של ז'בוטינסקי, כאשר ערכיה העיקריים היו "התמסרות לרעיון הממלכתי במקום הרעיון המעמדי" (כלומר שלילת העירוב בין סוציאליזם לציונות), ערך ההדר בכל דרכי התנהגותו ואורחות חייו של האדם חינוך לחלוציות ולצבאיות. נאמר על ז'בוטינסקי כי אם לתנועה הציונית ולמפלגה הרוויזיוניסטית נתן את אוננו וכישרונו, לבית"ר נתן את נשמתו וכל אהבתו. ראוי לציין גם כי תלמידיו ותומכיו של ז'בוטינסקי נהגו שלא לקרוא לו בשמו הפרטי או בשם משפחתו, אלא בתואר "ראש בית"ר", וכך גם נהגו לעשות שנים רבות לאחר מותו.

ב-1926 הגיע ז'בוטינסקי לביקור שני בארץ-ישראל. תכונה רבה הורגשה בזמן ביקור זה הן בקרב תומכיו הרוויזיוניסטים והן בקרב מתנגדי דרכו. בירושלים, בחיפה ובתל אביב התמלאו האולמות כדי לשמוע את דבריו. משם המשיך למסעות הסברה בארצות הברית ובארצות הבלקן אשר הביאו להצטרפות חברים חדשים רבים להצה"ר. בבחירות לקונגרס הציוני של 1927 גדלה סיעת הצה"ר.

בשנים אלו היה המצב בארץ שפיר כלכלית וביטחונית. הזהרותיו הקודרות של ז'בוטינסקי על הצורך בהגברת העלייה וההתיישבות לא התקבלו בציבור הרחב. בתקופה זו התאמץ ז'בוטינסקי למצוא מקור פרנסה. הוא הוחרם על ידי עיתוני הציונות, והעיתונות הרוויזיוניסטית לא יכלה לשלם לו שכר. ב-1928 פרסם ז'בוטינסקי את הרומן שמשון, ובו מתואר האדם היהודי החדש, שז'בוטינסקי שאף לגבש.

מאמצות הברית הגיעה אל ז'בוטינסקי הצעה מ"מסדר בני ציון" לנהל בארץ-ישראל את חברת הביטוח "יהודה", וז'בוטינסקי נענה בחיוב. הוא הגיע ראשון ארצה, ומשפחתו הייתה עתידה להצטרף אליו. בהגיעו הומטרו עליו חצי ביקורת נוקבת מצד החוגים הערביים וארגוני השמאל. ז'בוטינסקי הביא לכינוס הוועד הלאומי באוקטובר 1928 ונאם בפניו על אי-אמונו בהסתדרות הציונית. הוא העלה הצעה להקים נציגות בעלת מעמד בלונדון. הדיון בהצעתו התמוסס. אז עבר ז'בוטינסקי לתקופה קצרה לערוך את העיתון דואר היום. בסוף השנה חזר לאירופה כדי להשתתף בוועידת הצה"ר השלישית, ובינואר 1929 חזר לארץ. באספת הנבחרים בתל אביב התנגד ז'בוטינסקי לעניין מסוים הקשור בבחירת הנציגים לקונגרס. לאחר שנאם פרץ ויכוח סוער שהידרדר להתקפה פיזית עליו ועל כמה מצירי הצה"ר. מתוקף היותו נציג סיעתו נסע ביולי לאירופה כדי להשתתף בקונגרס הציוני ה-16. בקונגרס תקף את התקוות שתלו בממשלתו של מקדונלד ואת ה"זמה להרחבת הסוכנות על ידי צירוף לא-ציונים אליה. בדצמבר חזר לארץ לתקופה קצרה. ז'בוטינסקי רצה להעיד בפני ועדת שאו בעניין

פרעות תרפ"ט, אך ההנהלה הציונית שללה זאת ממנו בנימוק שהאחריות על פרוץ הפרעות מוטלת על פעילי בית"ר, וכך נאלץ ז'בוטינסקי לצאת ללונדון ולהעיד שם. לפני שיצא נאם ז'בוטינסקי בתל אביב בפני 6,000 איש נאום ביקורת חריף נגד הוויתורים לערבים ומדיניות ההסתדרות הציונית. לאחר מכן הודיעו לו כי הנציב העליון לא היה שבע רצון מנאומו. לאחר שיצא לאירופה, שללו ממנו הבריטים את אשרת הכניסה לארץ ז'בוטינסקי לא שב אליה עוד בחייו.

בשנים 1931-1932 הוביל ז'בוטינסקי בברית הציונים הרוויזיוניסטים מגמה שלפיה על הסיעה לנקוט קו עצמאי ולדרוש הכרזה כי מטרתה הסופית של הציונות היא הקמת מדינה עברית. היו מבין הרוויזיוניסטים שהתנגדו לצעדים אלה. במספר שלבים הידרדרו העניינים עד לפרישת מספר אישים, בהם מאיר גרוסמן, מן הסיעה והקמת מפלגה רוויזיוניסטית חדשה, מפלגת המדינה.

"מצביא האצ"ל" ואזהרותיו ליהודים

זכותנו [על ארץ ישראל]
היא נצח, והיא שלמות, ואין
עליה ויתור, ואין קיצור דרך
לציון, וציון היא כולה שלנו!

ז'בוטינסקי נואם בקונגרס הציוני ה-17, שנערך בשנת 1931 בבאזל. מאחוריו (משמאל): ארתור רופין, פנחס רוזנבלט וחיים ויצמן. ראשון מימינו: זינובי טיומקין.

באפריל 1931 פרשו אברהם תהומי ועמו מפקדים מארגון "ההגנה" והקימו ארגון מחתרת צבאי מקביל, שלימים יהיה אצ"ל. בדצמבר הגיע תהומי להסכם עם ז'בוטינסקי, שלפיו יהיה הארגון כפוף לז'בוטינסקי. בהמשך היה ז'בוטינסקי למפקד העליון של אצ"ל, והוא שמינה את מפקד הארגון וחברי המפקדה.

בתחילת 1933 עלה אדולף היטלר לשלטון בגרמניה. ז'בוטינסקי, שהזהיר עוד באוקטובר 1932 כי "אפשר שהמצב בגרמניה ישתפר" [...], אבל ליהודים יהיה רע" (ממאמר בחזית העם, 30.10.1932).

ז'בוטינסקי היה כבר משוכנע כי גרמניה בראשות היטלר מהווה סכנה לעולם כולו:

קצטיו אין זה כגדר ספק [...] שהרדיפות על היהודים אין כגדר "כחינת הקולנוע" ושהפרק החדש שגרמניה חוצה ארסום אותו בתולדות העולם [...] - הגמוניה קולנועית של גרמניה, שתושב כאט ודא [...] ארץ כל - אסור (הרעות) ה שתרמק [...] חייבים תמיד ארסן אותה, אקחת ממנה את כל הדקדוקים האלו, (אטל הפרוזודור הפואני, טאזיה, דאנצ'ז, ולא את אידה סכין חדטה - אטל הלות (הפדיין; [...] וזוהי "המלחמה" שבה חייבים (התקרב גם אנו, היהודים, וכל כוחנו דווקא.

"הצה"ר וגרמניה", חזית העם, 12.5.1933

ודוגמה נוספת מ-18 באוקטובר בחזית העם:

כבר שמעתי קולות [...] המנעים להרציע את הקהל; [...] המצב "שתפר" רק באותו יום שבו תמוזר מטאלט היטלר כגזרמניה, ואפטר שגם אל אל. לא קוד קיים כתוק הקולס התרכותי מטטר החוסכ את היהודים רטמית (חצאי אדס מטוללי לכויות, קומד לא הקס היהודי תחת הסדיון; [...] קודס לא צריק להטמיד מן ההיסטוריה היהודית את הזכר האחרון טל "הרייק השלישי".

עברית, עברית
ועוד הפעם
עברית

ז'בוטינסקי העלה כנשק נגד גרמניה זמה לחרם כלכלי של יהודים בעולם ושל מדינות נוספות אשר יכריע את הרייך השלישי שמצבו הכלכלי היה גרוע. אולם התנועה הרוויזיוניסטית לא הייתה חזקה די הצורך מבחינה ארגונית להטלת חרם עולמי כזה, והוא נכשל גם הודות לחתימת "הסכם ההעברה" בין התנועה הציונית לגרמניה. ז'בוטינסקי גינה את ההסכם וראה בו "תקיעת סכין" בגב היהדות.

ז'בוטינסקי גם נאלץ לעסוק בעניין רצח ארלוזורוב מיוני 1933. האווירה בארץ הייתה קשה עד מאוד בין מחנה הפועלים למחנה הרוויזיוניסטי. ועדת חקירה של ההסתדרות מצאה שלושה מאנשי הצה"ר כאשמים ברצח, בהם אבא אחימאיר. ז'בוטינסקי היה משוכנע בחפותם ונרתם כולו לעניינם, ובהשפעתו ובהשפעת הרב אברהם יצחק הכהן קוק התעוררה דעת קהל לטובתם. בית דין זיכה את הנאשמים. אייזיק רמבה כתב: "עמידת הגבורה של הרב קוק [...] חוללה מהפכה בנפשו של ז'בוטינסקי, 'אם המסורת יכולה להוציא לוחם כזה', הרהר, 'ודאי יש בה עושר של ערכי מוסר' [...] העם והנוער לא ישכחו את קולך שגילה מחדש את גבורת המסורת היהודית. טלגרף אל הרב [...]". ז'בוטינסקי כינה את הרב "כהן גדול" [...] נשיא הרבנים של ארצנו הקדושה. בפעם הראשונה הרגשתי כי עוד יש לה זכות להיקרא 'קדושה'. ז'בוטינסקי דחה לשם משפטם טיפול בכל עניין אחר, כמו הסדרת הבעיה בין תנועתו להסתדרות הציונית. האווירה ביישוב הגיעה אותו זמן לספה של מלחמת אחים, וז'בוטינסקי פנה אל הוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית כדי להגיע להסכם על יחסים תקינים בינה לבין הסתדרות העובדים הלאומית. בלונדון נועד ז'בוטינסקי עם בן גוריון, ולאחר משא ומתן ממושך הגיעו השניים לכדי הסכם שיכונן נורמליות בין שני הזרמים הציוניים. ועידת הצה"ר העולמית אישרה את ההסכם, אך משאל חברי ההסתדרות הכללית דחה אותו.

בהמשך גם נדחתה זממת ז'בוטינסקי לכנס ועידה להסדרת היחסים. במקביל ארגנה תנועתו פטיציה, "תנועת עצומה" עולמית, שספגה ביקורת קשה מצד ההסתדרות הציונית ובעקבות כך חוקקה את "סעיף המשמעת" האוסר על פעילויות פוליטיות עצמאיות. עניינים אלה הביאו לפרישתם של הרוויזיוניסטים מן ההסתדרות הציונית ולהקמתה של ההסתדרות הציונית החדשה (הצ"ח) בספטמבר 1935.

זימותיו האחרונות

באפריל 1936 התעלם הנציב הבריטי מאזהרות ששיגר אליו האצ"ל בדבר פרעות שעומדות להתרחש. שבועיים אחר כך פרצו מאורעות תרצ"ו. ז'בוטינסקי היה בספק אם האימפריה הבריטית ראויה להחזיק במנדט על השטח שבו עתיד לקום הבית הלאומי ליהודים. הוא זיהה מגמות בפולין ורומניה שציידו בהגירת יהודים החוצה מארצם. ז'בוטינסקי קיווה כי אם תיווכח בריטניה שהיהודים נוקטים צעדים לסילוק בריטניה מהמנדט על ארץ-ישראל לטובת ממשלות אחרות, יחול שינוי בפעולותיה. בפברואר 1937 הופיע בפני ועדת פיל וטען כי על בריטניה להחזיר את המנדט לחבר הלאומים אם אינה עומדת בהתחייבויותיה. אז יצא להרצאות בדרום אפריקה וקיבל תמיכה מצד הממשלה שם לרעיון הקמת צבא עברי שיגן על הארץ ומזרח אפריקה. הקבינט הבריטי דחה את ההצעה.

כשפרסמה ועדת פיל את הצעתה לחלוקת הארץ, ובה מדינה יהודית מצומקת, החל ז'בוטינסקי לפעול אצל אנשי ההסתדרות הציונית כדי להביא לדחייתה. ז'בוטינסקי הורה באותו זמן לאצ"ל לשמור על מדיניות ההבלגה שעליה החליטה

ההנהלה הציונית. לאחר שהעלו הבריטים את שלמה בן יוסף לגרדום, הורה ז'בוטינסקי לאצ"ל לשבור את ההבלגה ולפתוח בפעולות נגד הערבים בארץ-ישראל.

באותה עת גם נרקמה התכנית לפלישה חמושה של אלפי אנשי בית"ר ואצ"ל מאירופה ומרד מזוין שיביא להפלת הבריטים:

יודעים אתם שיש קבוצות אנשים בארץ, אלו שיש אחריותם, האחריותם, אשכנזית "ההכאה". אותה "הכאה" כה מילא היהודי תפקיד ש עבר והערכי היה הכעל בעיר. היהודים היו עסוקים רק בהדקת נרות אלכר נשמות.

נאומים ב', עמ' 339

בסתיו 1938 החל לפעול אצל ממשלות אירופה כדי לכנס קונגרס שידון בבעיה היהודית באירופה. כשפורסם "הספר הלבן" של 1939, ובו הגבלות לעליית 75,000 יהודים בלבד, הורה ז'בוטינסקי להגביר את קצב העלייה הבלתי לגלית שקיימה תנועתו, "עליית אף על פי".

כל אותה עת חרד ז'בוטינסקי מפני קטסטרופה נוראה העומדת ליפול על היהודים באירופה: אקטיביזם חושש אני כי הסעה כבר מאוחרת יותר מן הסעה האחת עשרה; יתכן כי הנה כבר צלצלה הסעה השתיים עשרה, לאור חצות האוה, לאור-הסוף; [...] האנושות יושבת ומדפה אלמלא הנוות, ובקרב אנושות זו אנחנו, אנחנו היהודים.

המשקיף, 27 בינואר 1939

ואני אומר לכם, חברים נכבדים, כי אין זה מעבר אל סדר היום אלא אל החורבן. ח-ו-ר-ב-ו-ן, אלמדו את המילה הזאת בעל כח, והאזני שאתבדה; [...] אז יתכן כי מישהו מאתנו יאמין כי שנתו של הזאב תאריך ימים.

המשקיף, 30 ביוני 1939

"נדם לבו הסוער"

אוהב אני את עמי ואת ארץ ישראל: זה ה'אני מאמין' שלי, זו מלאכת חיי, ואין לי צורך עוד בשום דבר בעולם

הודעת אבל של בית"ר על פטירתו של זאב ז'בוטינסקי

בזמן מלחמת העולם השנייה יצא ז'בוטינסקי לארצות הברית במשלחת הסברה של הצ"ח למען הקמת צבא עברי. אז ביקר במחנה קיץ של בית"ר באזור ניו-יורק, ובכ"ט בתמוז ת"ש, 4 באוגוסט 1940, היכה אותו שבץ והוא נפטר. רק הוא עצמו ידע, בשנותיו האחרונות, על מחלה בלבו. מותו הפתאומי הדחיק את חסידי ומתנגדיו. יגון קודר ירד על תומכיו ואנשי תנועותיו. לפי העיתון דבר מ-8 באוגוסט, הודיעה משטרת ניו-יורק על מסע הלווייתו כי "הייתה זו ההלוויה הגדולה ביותר שניו יורק ראתה". ז'בוטינסקי נקבר בבית העלמין ניו-מונטיפיורי בלונג איילנד.

בקשתו האחרונה, שנכתבה בנובמבר 1935, הייתה להעלות את עצמותיו לארץ-ישראל רק בפקודה של הממשלה העברית. ממשלת בן גוריון לא נתנה יד לדבר בשנותיה הראשונות של המדינה. רק ב-15 במרס 1964 התיר ראש הממשלה לוי אשכול להעלות את עצמות זאב ורעייתו יונה למנוחת עולם בארץ-ישראל. הם קבורים בהר הרצל בירושלים, סמוך לקבר חוזה המדינה. ביום השנה לפטירתו מתנהל טקס ממלכתי במקום.

מורשת ז'בוטינסקי

במהלך שנות פעילותו, יצא ז'בוטינסקי כנגד הזרם המרכזי בתנועה הציונית. הוא התנגד לאופיין הסוציאליסטי של הציונות ושל ההתיישבות, למדיניותן הפשרנית מדי לטעמו במשא ומתן עם הבריטים ולמדיניות ההבלגה כנגד האלימות הערבית. בניגוד לזרם המרכזי של התנועה הציונית, אשר הדגיש את ערכי ההתיישבות ופיתוח הארץ, ז'בוטינסקי הדגיש את הממד הצבאי וזכות היהודים להילחם בכוח על מולדתם. ז'בוטינסקי ראה בחזונו צבא יהודי גלוי ועצמאי בארץ-ישראל - חזון אשר לא זכה לראות את התגשמותו.

ז'בוטינסקי היה אדם שמשך אליו בכוח אמונתו העזה תומכים וחסידים. זרם שלם בציונות נבנה סביב רעיונותיו ודמותו. עם זאת, רבים התנגדו לו בעם היהודי ובקרב אנשי הציונות על שבחר פעמים רבות את עמדת האופוזיציה וההתרסה נגד עמדת התנועה הציונית הרשמית ומוסדות היישוב. המחלוקת העזה בין ז'בוטינסקי ותומכיו לבין יתר מנהיגי הציונות הביאה אותו בסופו של דבר לפרישה מההסתדרות הציונית ולהקמת הסדרות ציונית "אלטרנטיבית". תנועת הפועלים ראתה בו ובתנועתו יריב אידאולוגי, והעוינות בין המחנות נשארה גם שנים לאחר מותו.

בשל חוסר פשרנותו המדינית, עמדתו התקיפה כנגד האלימות הערבית, התנגדותו לסוציאליזם והחשיבות הרבה שהעניק לצבא, נחשב ז'בוטינסקי לאחד מאבות הימין הישראלי, אשר היווה במשך שנים ארוכות את האנטי-תזה למחנה הפועלים. פרט לפועלו הצבאי והמדיני, הותיר אחריו ז'בוטינסקי נכס תרבותי גדול של יצירות ספרותיות, תרגומים, נאומים ומאמרים ברמה אמנותית גבוהה.

ז'בוטינסקי, אשר היה מגדולי המנהיגים הציוניים והוגי הדעת היהודים בעת החדשה, מונצח בעשרות מקומות, מבנים ורחובות בישראל. ב-2005 חוקקה הכנסת את חוק ז'בוטינסקי לציון זכרו ופועלו. מורשתו עודנה מונחלת על ידי מוסדות שונים לציבור ולנוער בישראל. כתביו על מספרם העצום שמורים בארכיון של מכון ז'בוטינסקי במצודת זאב בתל אביב.

כתביו

- « סדרת כתבים, הכרכים: אומה וחברה, אספרטקוס, בדרך למדינה, בסער, חמשתם, זכרונות בן דורי, כתבים ציוניים ראשונים, מגילת הגדוד, מכתבים, נכר (מחזה), נאומים א', נאומים ב', על ספרות ואמנות, סיפור ימי - אוטוביוגרפיה, סיפורים, פליטונים, רשימות, שירים, שמשון. פורסמו בהוצאת ערי ז'בוטינסקי בשנים תש"ז-תשי"ט.
- « לתיקונו של עולם (משנתו החברתית והכלכלית, 2001), למהותה של הדמוקרטיה (משנתו הליברלית והדמוקרטית, 2001), תגר ומגן (ז'בוטינסקי והאצ"ל, 2004), אילן מצל בגיא (ז'בוטינסקי ושירתו, 2005) בהוצ' המסדר ע"ש זאב ז'בוטינסקי.
- « איגרות, כרכים א'-ח', הוצאת מכון ז'בוטינסקי והספריה הציונית, ירושלים, תשנ"ב-תשס"ו.
- « קובצי מאמריו מראששוויט - עקרונות מנחים לבעיות השעה, הדרך אל הרוויזיוניזם הציוני (1923-1924), הרוויזיוניזם

הציוני בהתגבשותו (1925-1929), הרוויזיוניזם הציוני במאבקיו (1930-1931), הרוויזיוניזם הציוני לקראת מפנה (-1934 1932), בהוצאת מכון ז'בוטינסקי 1984-1986.

« חזית המלחמה של עם ישראל, הוצאת ת' קופ, ירושלים, תש"א.

« מדינה עברית - פתרון שאלת היהודים, הוצאת ת' קופ, תל אביב, תרצ"ז.

הצצה אל עולמו האישי - מכתבים אישיים

מכתב אל רעייתו, יונה ז'בוטינסקי, 17.9.1918

ירושלים, 17 בספטמבר 1918

יקירתי,

אינני יודע כיצד כותבים מכתבים כאלה. חטאתי מאוד לך ולערי. ייתכן שהייתי נוהג ביתר אצילות אילו נשארתי בשלווה ביפו, כפי שהכול ביקשו ממני. אבל אינני יכול לשכוח משפט אחד שלך, שאולי שכחת אותו. בלונדון אמרת לי: 'אני כל כך שמחה שאינך מוג לב'. בעניינים אלה יש דבר מה שהוא חזק מאתנו. אני נשבע לך, שלא איכפת לי מהי דעת הבריות, אבל מטרידה אותי המחשבה שאי פעם יוכיחו אותך ואת ערי בגללי. סלחי לי אהובתי, שנודמנתי בדרכך והסטתי אותך מנתיבך, ועתה אני זונח אותך ואת ערי במצב של חוסר אונים. הייתי מאוד רוצה שלא יהיה זה כך. אבל אני מאמין באופיך ובכוחך, ומאמין שתחזיקי מעמד וגם תדעי ליצור בשביל ערי את אשר לא הצלחתי אני ליצור. משאיר אני מכתב לרוחב ולולצמן, בו אני מבקש מהם לתת לך משרה, לפרסם את חיבורי וכמו כן יש בו עוד הוראות אחדות. הם יראו לך את המכתב ותוכלי לבטל בו כל אשר תרצי. הרי זה מעט או לא כלום, אבל אולי יש אלהים והוא יעזור. עיניתיך הרבה, אניה, אך במשך כל חיי היית אהבתי הגדולה.

זה שנים רבות שכל חלומותי הולכים ונמוגים. פעלתי סתם כך, קצת מתוך רגש החובה וקצת מתוך הדחף של כישרונותי. אבל לבי לא היה בכל אלה. החלום היחיד שנותר לי הוא להיות בנחת עמך ועם ערי, ולו רק שנים אחדות, כדי לגמול לך על הכול. אך לא נסתייע הדבר (אם תקבלי מכתב זה). אולי אוריש לך ולערי שם טוב, הבריות יסירו את כובעיהם כשתעברי על פניהם. האמיני לי, זה הערך היחיד שאני מרגיש בכל האירוע הזה.

על ערי להיטיב לדעת עברית. בכל השאר אינני מיעץ לך מאומה. את תמיד יודעת טוב ממני ומיטיבה אף לעשות; וסומך אני עליך ויודע כי אלוהים ובני אדם יקנאו בך בגלל בנך. סלחי-נא לי על הכול, אנלי, מפני שאני אוהב אותך, גם אם לא ידעתי להראות זאת. לעתים קרובות נזכר אני בקורותינו למן הערב הראשון בדגטיארנאיה עד אותו יום בסאותהמפטון. זהו פרק זמן של עשרים ושלוש שנים. אילו היו מחזירים לי שנים אלה, הן יכלו להיות מאושרות יותר. אך לא, לא היה ולא יוכל להיות משהו יפה יותר מן הזיכרון השמור עמי. אני מנשק את ידיך, אהובתי, אין לי חשק לכתוב עכשיו באופן אחר, אבל קראי כל מכתב ממכתביי הישנים מווינה, וזכרי כי יכולתי לכתוב אותם גם היום. הראי מכתב זה גם לערי ביום מן הימים, שכן הוא מופנה גם אליו. ישמרכם האל.

ולודיה.

מכתב אל בצלאל יפה, 12.9.1918

ירושלים, 12 בספטמבר 1918

ידידי היקר והנכבד,
אמרת לי שלא תוכל בשום אופן לקרוא עברית כתובה באותיות רומא. הנה דוגמה. אני בטוח, שלמרות כל החידוש שבדבר, תבין את מכתבי זה בלי כל קושי. ובפרט הגברת, שגם היא שונאת את האותיות המרובעות כמוני, תבין בלי שום ספק.
באנו הנה אתמול בשעה 3. לא השגתי מרכבה כדי לנסוע היום, אבל מחר נותנים לי box-car אשר יובילני עד המחנה עצמו, וחוף מזה נותנים לי סל ענבים בשביל פטרסון.

היו שלום שניכם!
ממני הקטן,
ו'

מכתב אל אחיינו (בן אחותו), יונה קופ, אב תרע"ג (1913)

אוסטריה, אב תרע"ג

יונה היקר, אחי וידידי!
מה כאב לבי על אשר לא אוכל לקחת חלק בחגך זה (חגיגת בר המצווה) אשר מכמה שנים קיויתי לשמוח בו יחד עם כולכם. ואולם האמינה, שגם מרחוק תשתתף בו נפשי. אשמח ביום הזה לא רק מפני שאתה בן-אחותי האהובה. לא רק מפני שידעתי ואהבתי אותך עוד מימי ילדותך הראשונים: אשמח בחגך, יען כי בטוח הנני, שביום הזה יוסף פועל חדש, פועל טוב וישר על החיל הגדול הנלחם את המלחמה הקשה בעד עמנו. אני מאמין, כי בכל ימי חיך תהיינה האומה העברית, השפה העברית, הארץ העברית יקרות וקדושות בעיניך, כאשר הן יקרות וקדושות עליך ביום הזה. אל נא תחושב, אחי החביב, כאלו כתבתי לך את המלים האלה לשם מוסר, כמורה לתלמידו או כזקן לילד. לא יקירי, אני כותב לך כחבר לחבר, כרע לרע, כאח אל אח. אין אתה ילד בישראל מן היום הזה, וכבר אני רואה בך את האיש העברי, אשר יחד עמו אני מקוה לעבוד את עבודת ישראל וציון גם בארצות-הגלות וגם בארצנו. ואם תמלא התקווה הזאת, אז תשמח עליך אמך, אשר אין לה שמחה ותקווה בעולם מלבדך, אמך אשר היא פועלת גדולה ונמרצת על שדה-העבודה העברית;
תשמח עליך זקנתך [סבתך]. אשר נטעה בלבבנו את הזרע הראשון של רוח עברי.
ואם יש חיים בין יורדי-דומה, ישמח עליך גם אביך הישר והאומלל. היה שלום, ידידי ואחי, וגדלת חזק בגוף וברוח, והיית לאדם ישר וחזק, ליהודי נאמן וגאון.
אני מברך אותך בכל לבי ומנשק את ראשך בדמעות אהבה על העינים.

זאב